

संज्ञाप्रकरणम् – सन्धिप्रकरणञ्च

BA (Shastra) - 1st Sem (2022)

Course Category : Core
[Semester -III]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

संज्ञा च परिभाषा च विधिर्नियम एव च ।

अतिदेशः अधिकारश्च सूत्रं षड्विधं स्मृतम् ॥

इत्यत्र यानि षड्विधसूत्राणि दर्शितानि तेषु संज्ञासूत्राणां परिचयः अस्मिन् वर्गे छात्राणां कार्यते । किञ्च तेन सह सर्वेऽपि अच्-हल्-विसर्गसन्धयः ससूत्रं, सोदाहरणं च अध्याप्यते ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- व्याकरणशास्त्रीय-पारिभाषिकशब्दानां परिचयः
- संज्ञा-संज्ञि-अवबोधः ।
- सर्वेषां सन्धीनां विभागपूर्वकं परिचयः ।
- सन्धिविधायकसूत्राणाम् , उदाहरणानां ज्ञानम् ।
- सूत्रसमन्वयकरणस्य विज्ञानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- संज्ञा-संज्ञिनोः निर्णये समर्थः ।
- सन्धिनियमविज्ञानम् ।
- काव्यादिषु सन्धियुक्तपदावगमनं, तेषां विभागकरणम्, कः सन्धिरिति निर्णये समर्थः ।

4. Pre-requisites

देवनागरी-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, माहेश्वरसूत्राणां प्रत्याहाराणां च परिचयः, इत्संज्ञा सूत्राणां परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1 संज्ञा-प्रकरणम् 10hrs

- माहेश्वरसूत्राणि, इत्संज्ञाविधायकानि सूत्राणि ।
- प्रत्याहाराः ।
- वर्णानां विभागाः ।
- वर्णानां स्थान-प्रयत्नविवेकः ।
- सवर्ण-संयोग-संहिता-पद इत्यादि संज्ञासूत्राणि ।

OUTCOME: विविधानां संज्ञानां परिचयः, वर्णानां सामस्त्येन परिचयञ्च प्राप्नोति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 2 अच् सन्धिप्रकरणम् - II 10hrs

- यणसन्धिः -यान्तावान्तादेशसन्धिः
- गुणसन्धिः – वृद्धिसन्धिः
- सवर्णदीर्घ-पररूप-पूर्वरूपसन्धयः
- प्रकृतिभावः
- अभ्यासः

OUTCOME: उदाहरणपूर्वकं अच्सन्धीनां नियमान् जास्यति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 3 हल्सन्धिप्रकरणम् 8hrs

- श्रुत्व-ष्टुत्वसन्धी
- जश्त्व-चर्त्व-अनुनासिक-परसवर्ण-पूर्वसवर्णसन्धयः
- आगमसन्धयः
- रुत्वप्रकरणम् ।
- अभ्यासः ।

OUTCOME : उदाहरणपूर्वकं हल्सन्धीनां नियमान् जास्यति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4 विसर्गसन्धि-प्रकरणम् **6hrs 12hrs**

- विसर्गस्य रुत्वम् ।
- विसर्गस्य उत्त्वम् ।
- विसर्गस्य सत्वम्-षत्वञ्च ।
- अभ्यासः

OUTCOME: उदाहरणपूर्वकं विसर्गसन्धीनां नियमान् जास्यति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

TUTORIAL अभ्यासः **6hrs**

- संज्ञासूत्राणामावर्तम् ।
- सर्वेषां सन्धिनियमानां पुनरावर्तनम् ।
- काव्यादिषु सन्धियुक्तशब्दान् चित्वा तत्र कः सन्धिरिति निर्धारणम् ।

OUTCOME: Practical usage of samjnaas, stee pratyaya, Data Preparation for projects like translation and so on.

Essential reading: Selected Siddhantkaumudi parts, Lectures by Dr. Vinay Sharma, Pushpa Dixit book selections, Raghuvamsham

SOURCE TEXTS

- 1.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भाग ४ गोपाल शास्त्री, वासुदेव दिक्षित, चौखाम्बा संस्कृत सीरीस् वाराणसी - १
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी - .भैमी व्याख्या - भाग ३
- 3.Ashtadhyayi.com : <https://ashtadhyayi.com>

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Ashtadhyayi order. Also reference to siddhanta kaumudi and Baalamanorama

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Class-test	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks

End of Semester written exam	60 marks
Total	100 marks

वाक्यपदीयम् – (ब्रह्मकाण्डम्)

MA - 4th Sem (2021-2022)

Course Category : Core
[Semester -III]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 5

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

प्रमेयग्रन्थेषु मुकुटप्रायः ग्रन्थः भर्तृहरेः वाक्यपदीयम् । अत्र व्याकरणशास्त्रसम्बद्धाः प्रमेयविचाराः सुष्ठु निरूपिताः । ब्रह्मकाण्डम्, पदकाण्डम्, वाक्यकाण्डमिति त्रिधा विभक्तः एष ग्रन्थः । तत्र व्याकरणशास्त्रस्य भूमिका रूपेण वरीवर्तते ब्रह्मकाण्डम् । तस्य अध्ययनं छात्रैः अवश्यं कर्तव्यमिति धिया अस्मिन् वर्गे सः भागः संस्थापितः ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- व्याकरणशास्त्रस्य चरमं लक्ष्यं शब्दब्रह्मणः साक्षात्कारः, तस्य निरूपणम् ।
- व्याकरणशास्त्र महत्त्वं किमिति विज्ञानम् ।
- व्याकरणशास्त्रस्य वेदमूलकत्वविज्ञानम् ।
- शब्दस्य द्वैविध्यावबोधः ।
- शब्दविषये अन्येषां दार्शनिकानामभिप्रायविज्ञानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- शब्दब्रह्मणः स्वरूपं ज्ञास्यति ।
- व्याकरणस्य महत्त्वं च ज्ञास्यति ।
- धर्माधर्मविषये निर्णये वेद एव समर्थः इत्यंशं ज्ञास्यति ।
- शब्दस्य उभयप्रकारं ज्ञास्यति ।
- वाक्यस्फोटस्य महत्त्वमध्यवस्यति ।

- शब्दविषये अन्येषां दार्शनिकानामभिप्रायं च असंगृह्णाति ।

4. Pre-requisites

देवनागरी-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, प्रमेयविभागस्य परिचयः, सिद्धान्तकौमुद्याः परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम् ।

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	ब्रह्मकाण्डे १-३८ कारिकाः	10hrs
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ शब्दब्रह्मणः निरूपणम् । ▪ व्याकरणस्य वेदमूलकत्वोपपादनम् । ▪ व्याकरणस्य महत्त्वप्रतिपादनम् । ▪ अष्टविधपदार्थनिरूपणम् । ▪ धर्माधर्मविषयनिर्णये वेदः समर्थः इति प्रतिपादनम् । 	

OUTCOME: शब्दब्रह्मणः स्वरूपम्, व्याकरणस्य महत्त्वञ्च ज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 2	ब्रह्मकाण्डे ३९-७६ कारिकाः	10hrs
	<ul style="list-style-type: none"> • ध्वनि-स्फोटयोः निरूपणम् । • स्फोटस्य नित्वत्वोपपादनम् । • वक्तुः-श्रोतुः प्रक्रियानिरूपणम् । • शब्दः शाब्दबोधे भासते इति विचारः । • शब्दस्य ग्राह्य-ग्राहकत्वमिति उभयविधसामर्थ्यनिरूपणम् । • संज्ञा-संज्ञि शब्दयोः विभक्तयः । • स्वं रूपमिति सूत्रस्य अर्थद्वयनिरूपणम् । • शब्दविषये नित्यत्व-अनित्यत्ववादिनां मतम् । • प्राकृत-वैकृतध्वनिनिरूपणम् । 	

OUTCOME: शब्दस्य सामर्थ्यद्वयविषयम्, संज्ञा-संज्ञिविषयं सम्यक् ज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 3
8hrs

ब्रह्मकाण्डे ७७-११४ कारिकाः

- त्रयः अभिव्यक्तिवादाः ।
- ध्वनिग्रहणविषये पक्षत्रयम् ।
- स्फोटः कदा अभिव्यज्यत इति विचारः ।
- वाक्यस्फोटः मुख्यः इति विचारः ।
- वर्ण-पदस्फोटयोः उपायत्वसमर्थनम् ।
- ध्वनि-स्फोटयोः व्यङ्ग्य-व्यञ्जकभावप्रतिपादनम् ।
- कार्यत्ववादे ध्वनि-स्फोटयोः व्यवस्था ।
- शब्दस्य मूलद्रव्यविषये मतभेदाः ।
- अन्येषां शिक्षाकाराणां मतम् ।

OUTCOME : ध्वनि-स्फोटयोः अवगमनं सम्यक् रीत्या जायते । शब्दविषये अन्येषां दार्शनिकानामपि मतपरिचयः जायते ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 4

ब्रह्मकाण्डे ११५-१५५ कारिकाः

6hrs 12hrs

- शब्दस्य माहात्म्यनिरूपणम् ।
- सकलविधलोकव्यवहारः शब्दाधीनः इति निरूपणम् ।
- वाचः त्रैविध्यनिरूपणम् ।
- वाचकत्वशक्तिः साधुशब्देषु वा/ अपशब्देष्वपि अस्ति वेति विचारः ।

OUTCOME: शब्दस्य माहात्म्यम्, वाचः स्वरूपञ्च अध्यवस्यति ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

TUTORIAL

अभ्यासः

6hrs

- अधीतानां कारिकाणां अर्थस्य पुनरावर्तनम् ।
- कारिकामाधारीकृत्य प्रकरणशः विषयविभागः ।
- प्रत्येकस्मिन् विषये पूर्णकष-सिद्धान्तयोः अवगमनम् ।

OUTCOME: The main purpose of Grammar is known. The importance of grammar is understood.

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

SOURCE TEXTS

- 1) भर्तृहरिविरचितः वाक्यपदीय-ब्रह्मकाण्डम्, पण्डितवेदानन्द झा, मन्दाकिनी विद्वत् परिषत्, दिल्ली
- 2) श्रीभर्तृहरेः वाक्यपदीयम्, ब्रह्मकाण्डम्, प्रतिभया व्याख्यया समन्वितम्, आचार्य पं. सत्यनारायण खण्डूडी, चौखम्बा कृष्णदास अकादमी, वाराणसी

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Vakyapadeeyam shlokas order. Also reference to its comentries..

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

कृदन्तप्रक्रिया

MA (Vyakaranam) - 3rd Sem 2021-22

Course Category : Core

Schedule of offering - [Semester -III]

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4

Course code =

Faculty - Dr Swati Basapur

1. Introduction :

"तिङ्सुबन्तचयो वाक्यम्" । सुबन्तपदेषु कृदन्ताः अतिशयेन वर्तन्ते। धातुभिः सह कृत् प्रत्ययानां योजनेन कृदन्तानां निष्पत्तिः भवति। अस्याः प्रक्रियाया बोधनमेव "कृदन्तप्रक्रिया" इत्येतस्याः पत्रिकायाः विषयः।

2.Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यः

- धातुपाठस्य सम्यक् परिचयः
- कृदन्तप्रक्रियाविषये आवश्यकसंज्ञापरिभाषाणां ज्ञानम्
- पाणिनीयपद्धत्या धातु-कृत्प्रत्यययोः संयोजनम्
- काव्यपठनप्रसङ्गे कृदन्तानां अभिज्ञानं विश्लेषणञ्च

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः अधोलिखितानि कार्याणि कर्तुं शक्नोति।

- कृदन्तप्रक्रियायाः प्राक् धातोः सञ्जीकरणम्
- अङ्गकार्यम्
- धातु-कृत् प्रत्ययसंयोजनप्रक्रिया
- रघुवंशे प्रथम-द्वितीयाध्याये विद्यमानानां कृदन्तानां अभिज्ञानम्

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिपरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, माहेश्वरसूत्राणि, प्रत्याहाराणां परिचयः, इत्संज्ञा सूत्राणां परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	धातुपाठपरिचयः	8hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ धातुपाठपठनम्▪ परस्मैपदीनः आत्मनेपदिनः▪ इदित् धातूनां प्रक्रिया▪ सत्वम्▪ नत्वम्	

OUTCOME: Students can prepare all verb-roots from Dhatupatha for further processing.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by Neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 2	कृत्यप्रत्ययाः	8hrs
	धातोः अधिकारौ, कर्तरि कृत् , कृदतिङ् वाऽसरूपोऽस्त्रियाम् अष्टाध्याय्यां प्रत्ययाधिकारविषये कृत्यप्रत्ययप्रक्रिया	

OUTCOME: Students will be able to do kritya-prakriya given a dhatu and pratyaya.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 3	पूर्वकृदन्तम्	12 hrs
	<ul style="list-style-type: none">• ष्वलतृचौ, नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः• इगुपधज्ञाप्रीकिरः कः, आतश्चोपसर्गे• कर्मण्यण्, आतोऽनुपसर्गे कः• कृजो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु• एजेः खश्• आढ्यसुभगस्थूलपलितनग्रान्धप्रियेषु च्यर्थेष्वचौ कृजः करणे ख्युन्• क्विप् च	

OUTCOME: Students will be able to do krit-prakriya given a dhatu and pratyaya understand utsarga - apawada concept.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4**उत्तरकृदन्तम्****12hrs**

- लटः शतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे
- तौ सत्
- आक्वेस्तच्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिषु
- तृन्
- सनाशंसभिक्ष उः
- भ्राजभासधुर्विद्युतोर्जिपृजुग्रावस्तुवः क्विप्
- दाम्नीशसयुजस्तुतुदसिसिचमिहपतदशनहः करणे
- मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च
- गत्यर्थार्कर्मकश्निषशीङ्स्थाऽऽसवसजनरुहजीर्यतिभ्यश्च
- तुमुन्प्वुलौ क्रियायां क्रियार्थायाम्
- लृटः सद् वा
- भावे
- अकर्तरि च कारके संज्ञायाम्
- एरच्, ऋदोरप्
- ड्वितः क्त्रिः, द्वितोऽथुच्
- उपसर्गे घोः किः
- स्त्रियां क्तिन्, अ प्रत्ययात्
- कृत्यल्युटो बहुलम्
- नपुंसके भावे क्तः, ल्युट् c
- ईषद्दुःसुषु कृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषु खल्
- समानकर्तृकेषु तुमुन् a
- कालसमयवेलासु तुमुन्
- समानकर्तृकयोः पूर्वकाले
- आभीक्ष्ये णमुल् च

OUTCOME: Students will be able to do krit-prakriya given a dhatu and frequently used pratyaya.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 5**अभ्यासः****5hrs**

- सुबुत्पत्तिः

- कृदन्तस्त्रीप्रत्ययोत्पत्तिः
- रघुवंशे कृदन्तानां अभ्यासः

OUTCOME: Students will be able add stree-pratyaya to pratipadika. They will be able to identify kridantas from kavya like Raghuvamsham.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections, Raghuvamsham

SOURCE TEXTS

- 1.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भाग ४ गोपाल शास्त्री, वासुदेव दिक्षित, चौखाम्बा संस्कृत सीरीस् वाराणसी - १
- 2.अष्टाध्यायी सहजबोधः पुष्पा दिक्षित् प्रतिभा प्रकाशन नई दिल्ली
- 3.Ashtadhyayi.com : <https://ashtadhyayi.com>
- 4.Laghu Siddhanta Kaumudi Bhaimi Vyakhya Part 3
- 5.कृदन्तरूपनन्दिनी - जनार्दन हेगडे - संस्कृतभारती, बेङ्गलूरु

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Ashtadhyayi order and Poushpi prakriya. Also reference to siddhanta kaumudi and Baalamanorama

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Classtest	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

संज्ञाप्रकरणम् – सन्धिप्रकरणञ्च

BA (Shastra) - 1st Sem (2022)

Course Category : Core
[Semester -III]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

संज्ञा च परिभाषा च विधिर्नियम एव च ।

अतिदेशः अधिकारश्च सूत्रं षड्विधं स्मृतम् ॥

इत्यत्र यानि षड्विधसूत्राणि दर्शितानि तेषु संज्ञासूत्राणां परिचयः अस्मिन् वर्गे छात्राणां कार्यते । किञ्च तेन सह सर्वेऽपि अच्-हल्-विसर्गसन्धयः ससूत्रं, सोदाहरणं च अध्याप्यते ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- व्याकरणशास्त्रीय-पारिभाषिकशब्दानां परिचयः
- संज्ञा-संज्ञि-अवबोधः ।
- सर्वेषां सन्धीनां विभागपूर्वकं परिचयः ।
- सन्धिविधायकसूत्राणाम् , उदाहरणानां ज्ञानम् ।
- सूत्रसमन्वयकरणस्य विज्ञानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- संज्ञा-संज्ञिनोः निर्णये समर्थः ।
- सन्धिनियमविज्ञानम् ।
- काव्यादिषु सन्धियुक्तपदावगमनं, तेषां विभागकरणम्, कः सन्धिरिति निर्णये समर्थः ।

4. Pre-requisites

देवनागरी-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, माहेश्वरसूत्राणां प्रत्याहाराणां च परिचयः, इत्संज्ञा सूत्राणां परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1 संज्ञा-प्रकरणम् 10hrs

- माहेश्वरसूत्राणि, इत्संज्ञाविधायकानि सूत्राणि ।
- प्रत्याहाराः ।
- वर्णानां विभागाः ।
- वर्णानां स्थान-प्रयत्नविवेकः ।
- सवर्ण-संयोग-संहिता-पद इत्यादि संज्ञासूत्राणि ।

OUTCOME: विविधानां संज्ञानां परिचयः, वर्णानां सामस्त्येन परिचयञ्च प्राप्नोति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 2 अच् सन्धिप्रकरणम् - II 10hrs

- यणसन्धिः -यान्तावान्तादेशसन्धिः
- गुणसन्धिः – वृद्धिसन्धिः
- सवर्णदीर्घ-पररूप-पूर्वरूपसन्धयः
- प्रकृतिभावः
- अभ्यासः

OUTCOME: उदाहरणपूर्वकं अच्सन्धीनां नियमान् जास्यति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 3 हल्सन्धिप्रकरणम् 8hrs

- श्रुत्व-ष्टुत्वसन्धी
- जश्त्व-चर्त्व-अनुनासिक-परसवर्ण-पूर्वसवर्णसन्धयः
- आगमसन्धयः
- रुत्वप्रकरणम् ।
- अभ्यासः ।

OUTCOME : उदाहरणपूर्वकं हल्सन्धीनां नियमान् जास्यति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4 विसर्गसन्धि-प्रकरणम् **6hrs 12hrs**

- विसर्गस्य रुत्वम् ।
- विसर्गस्य उत्त्वम् ।
- विसर्गस्य सत्वम्-षत्वञ्च ।
- अभ्यासः

OUTCOME: उदाहरणपूर्वकं विसर्गसन्धीनां नियमान् जास्यति ।

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

TUTORIAL अभ्यासः **6hrs**

- संज्ञासूत्राणामावर्तम् ।
- सर्वेषां सन्धिनियमानां पुनरावर्तनम् ।
- काव्यादिषु सन्धियुक्तशब्दान् चित्वा तत्र कः सन्धिरिति निर्धारणम् ।

OUTCOME: Practical usage of samjnaas, stee pratyaya, Data Preparation for projects like translation and so on.

Essential reading: Selected Siddhantkaumudi parts, Lectures by Dr. Vinay Sharma, Pushpa Dixit book selections, Raghuvamsham

SOURCE TEXTS

- 1.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भाग ४ गोपाल शास्त्री, वासुदेव दिक्षित, चौखाम्बा संस्कृत सीरीस् वाराणसी - १
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी - .भैमी व्याख्या - भाग ३
- 3.Ashtadhyayi.com : <https://ashtadhyayi.com>

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Ashtadhyayi order. Also reference to siddhanta kaumudi and Baalamanorama

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Class-test	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks

End of Semester written exam	60 marks
Total	100 marks

महाभाष्यम् – (समासः)

MA - 3rd Sem (२०२१-२२)

Course Category : Core
[Semester -III]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 5

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

“वादे वादे जायते तत्त्वबोधः” इत्येतदनुसारं पाणिनीयसूत्राणां अर्थपरिचयार्थं महाभाष्यस्य अध्ययनं अवश्यं कर्तव्यम् । तत्र पूर्वपक्ष-सिद्धान्तोपस्थापनद्वारा सूत्रार्थाः सुष्ठुरीत्या निरूपिताः । तस्मादेव हेतोः महाभाष्यस्य समासप्रकरणम् अध्ययनार्थमत्र वर्गे संस्थापितम् । तत्रापि समर्थाह्निकम् अस्मिन् वर्गे छात्राणां कृते पाठ्यते । पञ्चवृत्तिषु समासवृत्तिः प्रमुखी वर्तते । यतोहि काव्यादिषु सामासिकाः बहवः प्रयोगाः दृश्यन्ते । ततश्च कस्मिन् पदे कः विग्रहः, कश्च समासः, केन च समासः, इत्यादि ज्ञानं नितरामावश्यकम् ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् –

- अत्यन्तं क्लिष्टदायकस्य समर्थाह्निकस्य परिचयः ।
- सर्वासां वृत्तीनां प्रवृत्त्यर्थं आवश्यकयाः समर्थपरिभाषायाः परिचयः ।
- द्वयोः सामर्थ्ययोः विज्ञानम् ।
- समासः कुत्र भवति/ कुत्र च न भवतीति विविच्य विज्ञानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- समासस्य प्रमुखाः भेदाः, तल्लक्षणञ्च विज्ञायते ।
- द्विविधसामर्थ्ययोः विज्ञानम् ।
- कुत्र स्थले समासः भवतीति ज्ञानम् ।
- समासप्रकरणस्य मूलसूत्रस्य समर्थः पदविधिः इत्यस्य सुस्पष्टतया अवबोधः ।

4. Pre-requisites

देवनागरी-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, पाणिनीयसूत्राणां, वार्त्तिकानां परिचयः, सिद्धान्तकौमुद्याः परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम् ।

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1 10hrs

समासस्य सामान्यपरिचयः

- पञ्चानां वृत्तीनां परिचयः ।
- समासस्य लक्षणम् ।
- समासस्य प्रक्रिया ।
- समासस्य भेदाः ।
- वृत्ति-विग्रहयोः स्वरूपनिरूपणम् ।

OUTCOME: समासस्य मूलभूतानंशान् स्पष्टतया ज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 2

समर्थाह्निके आद्यानि त्रीणि प्रकरणानि

10hrs

- समर्थः पदविधिरित्यत्र विधिशब्दार्थनिरूपणम् ।
- समर्थसूत्रं अधिकारसूत्रं वा/परिभाषासूत्रं वेति विचारः ।
- सामर्थ्यद्वयस्य निरूपणम् ।
- अत्रार्थे षट् पक्षाः ।

OUTCOME: समर्थसूत्रस्य स्वरूपविज्ञानं भवति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 3 8hrs

समर्थाह्निके ४-६ प्रकरणानि

- समर्थग्रहणस्य प्रयोजनप्रतिपादनम् ।
- सामर्थ्यलक्षणप्रतिपादनम् ।
- जहत्स्वार्था-अजहत्स्वार्था वृत्त्योर्विज्ञानम् ।

OUTCOME : व्यपेक्षा-एकार्थीभावसमार्थ्ययोः परिचयं, द्वयोः जहदजहद्वृत्त्योः परिचयञ्च प्राप्नोति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 4 समर्थाह्निके ७-१० प्रकरणानि

6hrs 12hrs

- व्यपेक्षा पक्षस्य दूषणम् ।
- वाक्यलक्षणप्रतिपादनम् ।
- राजगवीक्षीरम् इति शब्दे समासविचारः ।
- यत्र बहूनां सुबन्तानां समासप्रसङ्गः तत्र द्वयोः समासः वा/ अथवा बहूनां वेति विचारः ।

OUTCOME: समासप्रवृत्तिस्थलस्य, वाक्यलक्षणस्य ज्ञानं प्राप्नोति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

TUTORIAL

अभ्यासः

6hrs

- अधीतानां समाससम्बद्ध-विषयाणां पुनरावर्तनम् ।
- समर्थपरिभाषायाः अर्थनिरूपणम् ।
- प्रत्येकस्मिन् प्रकरणे कः सिद्धान्तः उपस्थापितः इति विमर्शः ।

OUTCOME: The student gets a thorough introduction to the Samartha Sutra advocated here. He also knows the benefits of Sutra.

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

SOURCE TEXTS

1. पतञ्जलिविरचितं व्याकरण-महाभाष्यम् (भाष्यप्रदीपोद्योत-समुल्लसितम्) संशोधकः श्रीभार्गव शास्त्री जोशी, चौखाम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान
2. व्याकरणमहाभाष्यम्, ज्योत्स्नासमुद्रासितम् – डा हरिनारायण तिवारि – राष्ट्रिय संस्कृत संस्थानम् – नवदेहली

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Mahabhashyam order. Also reference to its comentries Pradeepa and Udyota..

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

परमलघुमञ्जूषा – (शक्तिः-तात्पर्यान्तम्)

MA - 2nd Sem (2020-21)

Course Category : Core
[Semester -II]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 5

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

दर्श-अलंकार-धर्मशास्त्रादिषु निष्णातः नागेशभट्टः व्याकरणसम्बद्धान् बहून् ग्रन्थान् विरचयामास । तस्य प्रक्रियायां यदृशी गतिः तावती एव गतिः दार्शविचारप्रतिपादनेऽपि । दार्शनिकसम्बद्धं ग्रन्थत्रयं तेन विरचितम् । ये च ग्रन्थाः आर्थिकविचारस्य मुकुटप्रायाः । ते च मञ्जूषा, लघुमञ्जूषा, परमलघुमञ्जूषाख्याः । तेषु परमलघुमञ्जूषायां समेऽपि आर्थिकविचाराः अन्त्यतं सरलरीत्या, सुष्ठुशैल्या तेन निरूपिताः । तेषां परिचयः यथा स्यादित्येतदर्थं तस्य ग्रन्थस्य चिताः भागाः अध्ययनार्थमत्र वर्गे संस्थापिताः ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- प्रमेयभागस्य परिचयः ।
- तिसृणां वृत्तीनां परिचयः ।
- स्फोटशब्दस्य विज्ञानम् ।
- शाब्दबोधसहकारिकारणानां विज्ञानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पदुर्भवति -

- वृत्तीनां परिचयं संप्राप्नोति ।
- स्फोटशब्दस्वरूपमवगच्छति ।
- शाब्दबोधस्य सहकारिकारणानि ज्ञास्यति ।

4. Pre-requisites

देवनागरी-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, पाणिनीयसूत्राणां, वार्त्तिकाणां परिचयः, प्रमेयभागस्य परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम् ।

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	शक्तिप्रकरणम्	10hrs
	<ul style="list-style-type: none">स्फोटभेदनिरूपणम् ।वाक्यस्फोटस्य मुख्यत्वम् ।आप्तलक्षणम् ।शाब्दबोधे कार्यकारणभावः ।वृत्ते: त्रैविध्यविचारः ।शक्तिविषयकं नैयायिकमतम् ।तादात्म्यस्य सम्बन्धत्वम् ।अपभ्रंशेषु शक्तिसाधनम् ।संयोगादीनां शक्तिनियामकत्वम् ।	

OUTCOME: शक्त्याख्यवृत्ते: स्वरूपमध्यवस्यति ।

Essential reading: Selected Paramalaghumanjoosha parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 2	लक्षणा-व्यञ्जनवृत्त्यो: निरूपणम्	10hrs
	<ul style="list-style-type: none">नैयायिकाभिमतं लक्षणास्वरूपम् ।लक्षणानिमित्तानि ।जहदजहल्लक्षणा ।मीमांसकाभिमतं लक्षणास्वरूपम् ।लक्षणाया: द्वैविध्यनिरूपणम् ।लक्षणाया: खण्डनम् ।व्यञ्जनास्वरूपनिरूपणम् ।अत्रार्थे तार्किकमतखण्डनम् ।	

OUTCOME: लक्षणास्वरूपं व्यञ्जनाया: स्वरूपं च ज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Paramalaghumanjoosha parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 3
8hrs

स्फोट-निरूपणम्

- वर्णादीनां वाचकत्वविचारः ।
- तार्किकमतनिरूपणम् ।
- स्फोटस्य वृत्त्याश्रयत्वम् ।
- वाचः चतुर्विधत्वम् ।
- स्फोटाभिव्यक्तिप्रकारः ।
- प्राकृत-वैकृतध्वनिविचारः ।

OUTCOME : स्फोटपदार्थमवगच्छति ।

Essential reading: Selected Paramalaghumanjoosha parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 4
8hrs

शाब्दबोधस्य सहकारकारणानि

- आकांक्षास्वरूपम् ।
- योग्यतानिरूपणम् ।
- आसत्तिनिरूपणम् ।
- तात्पर्यस्वरूपम् ।

OUTCOME : अकांक्षादि शाब्दबोधसहकारिकारणानि ज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Paramalaghumanjoosha parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

TUTORIAL

अभ्यासः

6hrs

- तिसृणां वृत्तीनां विषयस्य पुनरावर्तनम् ।
- स्फोटस्वरूपविमर्शः ।
- शाब्दबोधसहकारिकारणानां विषयावर्तनम् ।

OUTCOME: The student gets a thorough introduction to the Sutras advocated here. He also knows the benefits of Sutras.

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

SOURCE TEXTS

- 1) नागेशभट्टप्रणीता परमलघुमञ्जूषा, 'किरणावली' संस्कृतव्याख्योपेता, आचार्य लोकमणिदाहालः, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान
- 2) परमलघुमञ्जूषा, भावप्रकाशिका, बालबोधिनी संस्कृत-हिन्दी व्याख्योपेता, डा. जयशंकरलाल तिरपाठी, चौखम्बा कृष्णदास अकादमी, वाराणसी

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Paramalaghumanjoosha order. Also reference to its comentries as kiranaavali etc...

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

तद्धितप्रक्रिया

MA (Vyakaranam) - 4rth Sem 2022(2020-22 Batch)

Course Category : Core

Schedule of offering - [Semester -IV]

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4

Course code =

Faculty - Dr Swati Basapur, Vid. Chaitanya Lakkundi

1. भूमिका :

"तिङ्सुबन्तचयो वाक्यम्" । तद्धितप्रियाः दाक्षिणात्याः इति सूक्तिः अस्ति। तद्धितप्रयोगेण भाषासौष्टवं वर्धते। सुबन्तैः सह तद्धित-प्रत्ययानां योजनेन तद्धितान्तानां निष्पत्तिः भवति। अस्याः प्रक्रियाया बोधनमेव "तद्धितप्रक्रिया" इत्येतस्याः पत्रिकायाः विषयः।

2.Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यः

- तद्धितप्रक्रियायाः भूमिका
- तद्धितप्रक्रियाविषये आवश्यकसंज्ञापरिभाषाणां ज्ञानम्
- पाणिनीयपद्धत्या सुबन्त-तद्धितप्रत्यययोः संयोजनम्
- काव्यपठनप्रसङ्गे तद्धितानां अभिज्ञानं विश्लेषणञ्च

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः अधोलिखितानि कार्याणि कर्तुं शक्नोति।

- विविधवृत्तिविषयकज्ञानम्, पदविधेः ज्ञानम्
- तद्धितप्रत्ययानां योजनं, प्रक्रिया च
- तद्धितप्रत्ययानां साङ्गिकविश्लेषणम् (Flowchart Algorithmic presentation)
- काव्ये विद्यमानानां तद्धितानाम् अभिज्ञानम्

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिपरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, माहेश्वरसूत्राणि, प्रत्याहाराणां परिचयः, इत्संज्ञा सूत्राणां परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	अपत्याधिकारः	8hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ समर्थः पदविधिः▪ तस्यापत्यम्▪ एको गोत्रे▪ गोत्रापत्यम्, युवापत्यम्, अनन्तरापत्यम्▪ उदाहरणाभ्यासः	

OUTCOME: Students can taddhita forms given a pratipadika and taddhita pratyayartha of अपत्याधिकारः

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, , Pushpa Dixit book selections

MODULE 2	प्रादीव्यतीयार्थाः	8hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ ४४ अर्थाः▪ तत्रोद्धृतम् अमत्रेभ्यः▪ नक्षत्रेण युक्तः कालः▪ तदस्यां प्रहरणमिति क्रीडायाम् णः▪ उदाहरणाभ्यासः	

OUTCOME: Students will be able to do taddhita-prakriya given a pratipadika and taddhitapratyaya of प्रादीव्यतीयप्रकरणम्

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 3	मत्त्वर्थियाः	12 hrs
	<ul style="list-style-type: none">• तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुप्• प्राणिस्थादातो लजन्यतरस्याम्• मादुपधायाश्च मतोर्वोऽयवादिभ्यः• उदाहरणाभ्यासः	

OUTCOME: Students will be able to do taddhita-prakriya given a pratipadika and taddhitapratyaya of मत्त्वर्थियप्रकरणम्

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4	शैषिकप्रकरणम्	8hrs
	<ul style="list-style-type: none">• शेषे	

- राष्ट्रवारपाराद्धखौ
- दक्षिणापश्चात्पुरसस्त्यक्
- उदाहरणाभ्यासः

OUTCOME: Students will be able to do taddhita-prakriya given a pratipadika and taddhitapratyaya of शैषिकप्रकरणम्

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 5

अभ्यासः

5hrs

■

OUTCOME: Students will be able to do taddhita-prakriya given a pratipadika and taddhitapratyaya

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections, Raghuvamsham

SOURCE TEXTS

- 1.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भाग ४ गोपाल शास्त्री, वासुदेव दिक्षित, चौखाम्बा संस्कृत सीरीस् वाराणसी - १
- 2.अष्टाध्यायी सहजबोधः पुष्पा दिक्षित् प्रतिभा प्रकाशन नई दिल्ली
- 3.Ashtadhyayi.com : <https://ashtadhyayi.com>
- 4.Laghu Siddhanta Kaumudi Bhaimi Vyakhya Part 3
- 5.कृदन्तरूपनन्दिनी - जनार्दन हेगडे - संस्कृतभारती, बेङ्गलूरु

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Ashtadhyayi order and Poushpi prakriya. Also reference to siddhanta kaumudi and Baalamanorama

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Classtest	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

तिङन्तप्रक्रिया

MA (Vyakaranam) - 2nd Sem 2021-22

Course Category : Core

Schedule of offering - [Semester -III]

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4

Course code =

Faculty - Dr Swati Basapur

1. Introduction :

"तिङ्सुबन्तचयो वाक्यम्" । संस्कृतवाङ्मये तिङन्तानां महत्त्वम् अतिशयेन वर्तते। धातुभिः सह तिङ् प्रत्ययानां योजनेन तिङन्तानां निष्पत्तिः भवति। अस्याः प्रक्रियाया बोधनमेव "तिङन्तक्रिया" इत्येतस्याः पत्रिकायाः विषयः।

2.Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यः

- धातुपाठस्य सम्यक् परिचयः
- तिङन्तप्रक्रियाविषये आवश्यकसंज्ञापरिभाषाणां ज्ञानम्
- पाणिनीयपद्धत्या धातु-तिङ्प्रत्यययोः संयोजनम्
- काव्यपठनप्रसङ्गे तिङन्तानाम् अभिज्ञानं विश्लेषणञ्च

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः अधोलिखितानि कार्याणि कर्तुं शक्नोति।

- तिङन्तप्रक्रियायाः प्राक् धातोः सञ्जीकरणम्
- अङ्गकार्यम्
- धातु-तिङ् प्रत्ययसंयोजनप्रक्रिया
- रघुवंशे प्रथम-द्वितीयाध्याये विद्यमानानां तिङन्तानाम् अभिज्ञानम्

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिपरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, माहेश्वरसूत्राणि, प्रत्याहाराणां परिचयः, इत्संज्ञा सूत्राणां परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	धातुपाठपरिचयः	8hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ धातुपाठपठनम्▪ परस्मैपदीनः आत्मनेपदिनः▪ इदित् धातूनां प्रक्रिया▪ सत्वम्▪ नत्वम्	

OUTCOME: Students can prepare all verb-roots from Dhatupatha for further processing.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by Neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 2	अङ्गकार्यम्	10hrs
	धातु - गणाध्ययनम् विकरणप्रत्यययोजनम् गणसूत्राणि अपवादसूत्राणि	

OUTCOME: Students will be able to do anga-prakriya given a dhatu and gana.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 3	लकाराः	12 hrs
	<ul style="list-style-type: none">• तिङ् प्रत्ययानां सिद्धता• लट् लकारः• लिट् लकारः• लुट् लकारः• लोट् लकारः	

OUTCOME: Students will be able to do lat - lit - lut - lot - lakar-prakriya given a dhatu and gana.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4	लकारप्रक्रियोत्तरार्धम्	12hrs
	<ul style="list-style-type: none">• लङ्	

- आशीर्लिङ्
- विधिलिङ्
- लुङ्
- लृङ्

OUTCOME: Students will be able to do lañ- āsīrliñ- vidhiliñ- luñ-lṛñ-prakriya given a dhatu and gāṇa

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

TUTORIAL

5hrs

- तिङुत्पत्तिः
- अभ्यासः
- रघुवंशे तिङन्तानाम् अभ्यासः

OUTCOME: Students will be able to generate verbal form with paninian rules given a dhatu, gāṇa and lakṛ as input

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections, Raghuvamsham

SOURCE TEXTS

- 1.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भाग 2 गोपाल शास्त्री, वासुदेव दिक्षित, चौखाम्बा संस्कृत सीरीस् वाराणसी - १
- 2.अष्टाध्यायी सहजबोधः पुष्पा दिक्षित् प्रतिभा प्रकाशन नई दिल्ली
- 3.Ashtadhyayi.com : <https://ashtadhyayi.com>
- 4.Laghu Siddhanta Kaumudi Bhaimi Vyakhya Part 2

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Ashtadhyayi order and Poushpi prakriya. Also reference to siddhanta kaumudi and Baalamanorama

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Classtest	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

वाक्यपदीयम् – (ब्रह्मकाण्डम्)

MA - 4th Sem (2021-2022)

Course Category : Core
[Semester -III]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 5

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

प्रमेयग्रन्थेषु मुकुटप्रायः ग्रन्थः भर्तृहरेः वाक्यपदीयम् । अत्र व्याकरणशास्त्रसम्बद्धाः प्रमेयविचाराः सुष्ठु निरूपिताः । ब्रह्मकाण्डम्, पदकाण्डम्, वाक्यकाण्डमिति त्रिधा विभक्तः एष ग्रन्थः । तत्र व्याकरणशास्त्रस्य भूमिका रूपेण वरीवर्तते ब्रह्मकाण्डम् । तस्य अध्ययनं छात्रैः अवश्यं कर्तव्यमिति धिया अस्मिन् वर्गे सः भागः संस्थापितः ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- व्याकरणशास्त्रस्य चरमं लक्ष्यं शब्दब्रह्मणः साक्षात्कारः, तस्य निरूपणम् ।
- व्याकरणशास्त्र महत्त्वं किमिति विज्ञानम् ।
- व्याकरणशास्त्रस्य वेदमूलकत्वविज्ञानम् ।
- शब्दस्य द्वैविध्यावबोधः ।
- शब्दविषये अन्येषां दार्शनिकानामभिप्रायविज्ञानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- शब्दब्रह्मणः स्वरूपं ज्ञास्यति ।
- व्याकरणस्य महत्त्वं च ज्ञास्यति ।
- धर्माधर्मविषये निर्णये वेद एव समर्थः इत्यंशं ज्ञास्यति ।
- शब्दस्य उभयप्रकारं ज्ञास्यति ।
- वाक्यस्फोटस्य महत्त्वमध्यवस्यति ।

- शब्दविषये अन्येषां दार्शनिकानामभिप्रायं च असंगृह्णाति ।

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, प्रमेयविभागस्य परिचयः, सिद्धान्तकौमुद्याः परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम् ।

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	ब्रह्मकाण्डे १-३८ कारिकाः	10hrs
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ शब्दब्रह्मणः निरूपणम् । ▪ व्याकरणस्य वेदमूलकत्वोपपादनम् । ▪ व्याकरणस्य महत्त्वप्रतिपादनम् । ▪ अष्टविधपदार्थनिरूपणम् । ▪ धर्माधर्मविषयनिर्णये वेदः समर्थः इति प्रतिपादनम् । 	

OUTCOME: शब्दब्रह्मणः स्वरूपम्, व्याकरणस्य महत्त्वञ्च ज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 2	ब्रह्मकाण्डे ३९-७६ कारिकाः	10hrs
	<ul style="list-style-type: none"> • ध्वनि-स्फोटयोः निरूपणम् । • स्फोटस्य नित्वत्वोपपादनम् । • वक्तुः-श्रोतुः प्रक्रियानिरूपणम् । • शब्दः शाब्दबोधे भासते इति विचारः । • शब्दस्य ग्राह्य-ग्राहकत्वमिति उभयविधसामर्थ्यनिरूपणम् । • संज्ञा-संज्ञि शब्दयोः विभक्तयः । • स्वं रूपमिति सूत्रस्य अर्थद्वयनिरूपणम् । • शब्दविषये नित्यत्व-अनित्यत्ववादिनां मतम् । • प्राकृत-वैकृतध्वनिनिरूपणम् । 	

OUTCOME: शब्दस्य सामर्थ्यद्वयविषयम्, संज्ञा-संज्ञिविषयं सम्यक् ज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 3
8hrs

ब्रह्मकाण्डे ७७-११४ कारिकाः

- त्रयः अभिव्यक्तिवादाः ।
- ध्वनिग्रहणविषये पक्षत्रयम् ।
- स्फोटः कदा अभिव्यज्यत इति विचारः ।
- वाक्यस्फोटः मुख्यः इति विचारः ।
- वर्ण-पदस्फोटयोः उपायत्वसमर्थनम् ।
- ध्वनि-स्फोटयोः व्यङ्ग्य-व्यञ्जकभावप्रतिपादनम् ।
- कार्यत्ववादे ध्वनि-स्फोटयोः व्यवस्था ।
- शब्दस्य मूलद्रव्यविषये मतभेदाः ।
- अन्येषां शिक्षाकाराणां मतम् ।

OUTCOME : ध्वनि-स्फोटयोः अवगमनं सम्यक् रीत्या जायते । शब्दविषये अन्येषां दार्शनिकानामपि मतपरिचयः जायते ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 4

ब्रह्मकाण्डे ११५-१५५ कारिकाः

6hrs 12hrs

- शब्दस्य माहात्म्यनिरूपणम् ।
- सकलविधलोकव्यवहारः शब्दाधीनः इति निरूपणम् ।
- वाचः त्रैविध्यनिरूपणम् ।
- वाचकत्वशक्तिः साधुशब्देषु वा/ अपशब्देष्वपि अस्ति वेति विचारः ।

OUTCOME: शब्दस्य माहात्म्यम्, वाचः स्वरूपञ्च अध्यवस्यति ।

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

TUTORIAL

अभ्यासः

6hrs

- अधीतानां कारिकाणां अर्थस्य पुनरावर्तनम् ।
- कारिकामाधारीकृत्य प्रकरणशः विषयविभागः ।
- प्रत्येकस्मिन् विषये पूर्णकष-सिद्धान्तयोः अवगमनम् ।

OUTCOME: The main purpose of Grammar is known. The importance of grammar is understood.

Essential reading: Selected Vakyapadeeyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

SOURCE TEXTS

- 1) भर्तृहरिविरचितः वाक्यपदीय-ब्रह्मकाण्डम्, पण्डितवेदानन्द झा, मन्दाकिनी विद्वत् परिषत्, दिल्ली
- 2) श्रीभर्तृहरेः वाक्यपदीयम्, ब्रह्मकाण्डम्, प्रतिभया व्याख्यया समन्वितम्, आचार्य पं. सत्यनारायण खण्डूडी, चौखम्बा कृष्णदास अकादमी, वाराणसी

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Vakyapadeeyam shlokas order. Also reference to its comentries..

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

भूषणसारः – (धात्वर्थ-लकारार्थप्रकरणे)

MA - 1st Sem (2021-2022)

Course Category : Core
[Semester -I]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 5

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

प्रक्रियाभागः-प्रमेयभागश्चेति व्याकरणस्य प्रसिद्धे द्वे शाखे । तयोर्मध्ये प्रमेयशाखायाः मूर्धावतंसः ग्रन्थः भवति कौण्डभट्टविरचितः भूषणसारः । तत्र आर्थिकाः विषयाः १५ प्रकरणेषु सुष्ठु निरूपिताः । तेषां मध्ये आद्यं प्रकरणद्वयं धात्वर्थ-लकारार्थेति अध्याप्यते अस्मिन् वर्गे । धातुः-लकाराश्च व्यवहारे बहुधा उपयुज्यन्त इति हेतोः तेषामर्थाः निश्चयेन छात्रैर्विज्ञेयाः ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- धात्वर्थस्य विज्ञानम् ।
- धात्वर्थविषये दर्शनान्तरीयाणां मतविज्ञानम् ।
- व्याकरणसिद्धान्तस्य बोधः ।
- लकाराणां विभागक्रमः ।
- दश लकाराणां अर्थावबोधः ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- धात्वर्थमध्यवस्यति ।
- अत्रार्थे दर्शनान्तरीय-प्रतिपादित-अंशान् ज्ञास्यति ।
- लकाराणामर्थं प्रयोगसहितं ज्ञास्यति ।
- काव्यादिषु तिङन्तशब्दान् अन्विष्य तत्र कः लकारः, कस्मिन्नर्थे प्रयुक्त इति ज्ञास्यति ।

4. Pre-requisites

देवनागरी-लिपिपरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, धातूनां, लकाराणाञ्च च परिचयः, प्रमेयविभागस्य परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1

10hrs

धात्वर्थप्रकरणे १-७ कारिकाः

- धात्वर्थविषये वैयाकरणानां सिद्धान्तः |
- धात्वर्थविषये अन्येषां शास्त्रकाराणामभिप्रायः |
- तिङ्गर्थनिरूपणम् |
- शाब्दबोधप्रक्रिया |
- कृञ् धातोरर्थविचारः ।
- कर्मवद्भाव-विचारः |

OUTCOME: व्याकरण-मतानुरोधेन धात्वर्थः-तिङ्गर्थयोः परिचयः प्राप्यते ।

Essential reading: Selected Bhushanasara parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 2

धात्वर्थप्रकरणे ८-१४ कारिकाः

10hrs

- भावना तिङ्गर्थः इति मतखण्डनम् ।
- धातोः क्रियावचकत्वोपपादनम् |
- धातोः लक्षणम् ।
- सकर्मक-अकर्मकलक्षणप्रतिपादनम् ।
- साध्यक्रिया-सिद्धक्रिययोः निरूपणम् ।

OUTCOME: धातोरलक्षणम्, तस्य विभागान्, सकर्मकाकर्मकलक्षणञ्च अध्यवस्यति ।

Essential reading: Selected Bhushanasara parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 3

8hrs

धात्वर्थप्रकरणे १५-२० कारिकाः

- सम्बोधनादि ८ कार्याणां क्रियान्वये साधुत्वम् ।
- जपूर्वादिनिः-सपूर्वाच्च इति शास्त्रयोः क्रियान्वये साधुत्वम् ।
- धातोः वाच्यार्थः व्यापारः इत्यस्योपपादनम् ।

OUTCOME : क्रियान्वये सति कानि कार्याणि भवन्तीति ज्ञायते ।

Essential reading: Selected Bhushanasara parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 4 लकारार्थप्रकरणम् **6hrs 12hrs**

- लकाराः के/ तेषां विभागः ।
- टिल्लकाराणामर्थाः ।
- डिल्लकाराणामर्थाः ।
- लिङ्गविषये मीमांसकमतनिरूपणम् ।

OUTCOME: शास्त्रान्तमतविज्ञानपूर्वकं लकाराणामर्थाः ज्ञायन्ते ।

Essential reading: Selected Bhushanasara parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

TUTORIAL अभ्यासः **6hrs**

- धात्वर्थ-तिङ्गार्थाः के इति विषये पुनरावर्तनम् ।
- अत्रार्थे अन्येषां दार्शनिकानां अभिप्रायसंग्रहः ।
- प्रकरणद्वये समागतानां प्रमुखसिद्धान्तानां आवृत्तिः ।

OUTCOME: Student have complete knowledge of the meaning of Dhatu and Lakaras.

Essential reading: Selected Bhushanasara parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

SOURCE TEXTS

- 1) वैयाकरण-भूषणसारः, भैमी-भाष्योपेतः Bheemasena Shastri, Radha Press New Delhi
- 2) वैयाकरणभूषणसारः, प्रभाव्याख्यया दर्पणव्याख्यया च समुल्लसितः, व्याख्याता – बालकृष्णपञ्चोलिनः, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Bhushanasara karikaas order. Also reference to Bhushanasara vyakhyaanaas.

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

कृदन्तप्रक्रिया

MA (Vyakaranam) - 3rd Sem 2022-23

Course Category : Core

Schedule of offering - [Semester -III]

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4

Course code =

Faculty - Dr Swati Basapur

1. Introduction :

"तिङ्सुबन्तचयो वाक्यम्" । सुबन्तपदेषु कृदन्ताः अतिशयेन वर्तन्ते। धातुभिः सह कृत् प्रत्ययानां योजनेन कृदन्तानां निष्पत्तिः भवति। अस्याः प्रक्रियाया बोधनमेव "कृदन्तप्रक्रिया" इत्येतस्याः पत्रिकायाः विषयः।

2.Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यः

- धातुपाठस्य सम्यक् परिचयः
- कृदन्तप्रक्रियाविषये आवश्यकसंज्ञापरिभाषाणां ज्ञानम्
- पाणिनीयपद्धत्या धातु-कृत्प्रत्यययोः संयोजनम्
- काव्यपठनप्रसङ्गे कृदन्तानां अभिज्ञानं विश्लेषणञ्च

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः अधोलिखितानि कार्याणि कर्तुं शक्नोति।

- कृदन्तप्रक्रियायाः प्राक् धातोः सञ्जीकरणम्
- अङ्गकार्यम्
- धातु-कृत् प्रत्ययसंयोजनप्रक्रिया
- रघुवंशे प्रथम-द्वितीयाध्याये विद्यमानानां कृदन्तानां अभिज्ञानम्

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिपरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, माहेश्वरसूत्राणि, प्रत्याहाराणां परिचयः, इत्संज्ञा सूत्राणां परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	धातुपाठपरिचयः	8hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ धातुपाठपठनम्▪ परस्मैपदीनः आत्मनेपदिनः▪ इदित् धातूनां प्रक्रिया▪ सत्वम्▪ नत्वम्	

OUTCOME: Students can prepare all verb-roots from Dhatupatha for further processing.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by Neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 2	कृत्यप्रत्ययाः	8hrs
	धातोः अधिकारौ, कर्तरि कृत् , कृदतिङ् वाऽसरूपोऽस्त्रियाम् अष्टाध्याय्यां प्रत्ययाधिकारविषये कृत्यप्रत्ययप्रक्रिया	

OUTCOME: Students will be able to do kritya-prakriya given a dhatu and pratyaya.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 3	पूर्वकृदन्तम्	12 hrs
	<ul style="list-style-type: none">• ष्वलतृचौ, नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः• इगुपधज्ञाप्रीकिरः कः, आतश्चोपसर्गे• कर्मण्यण्, आतोऽनुपसर्गे कः• कृजो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु• एजेः खश्• आढ्यसुभगस्थूलपलितनग्रान्धप्रियेषु च्यर्थेष्वचौ कृजः करणे ख्युन्• क्विप् च	

OUTCOME: Students will be able to do krit-prakriya given a dhatu and pratyaya understand utsarga - apawada concept.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4**उत्तरकृदन्तम्****12hrs**

- लटः शतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे
- तौ सत्
- आक्वेस्तच्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिषु
- तृन्
- सनाशंसभिक्ष उः
- भ्राजभासधुर्विद्युतोर्जिपृजुग्रावस्तुवः क्विप्
- दाम्नीशसयुजस्तुतुदसिसिचमिहपतदशनहः करणे
- मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च
- गत्यर्थार्कर्मकश्मिषशीङ्स्थाऽऽसवसजनरुहजीर्यतिभ्यश्च
- तुमुन्प्वुलौ क्रियायां क्रियार्थायाम्
- लृटः सद् वा
- भावे
- अकर्तरि च कारके संज्ञायाम्
- एरच्, ऋदोरप्
- ड्वितः क्त्रिः, द्वितोऽथुच्
- उपसर्गे घोः किः
- स्त्रियां क्तिन्, अ प्रत्ययात्
- कृत्यल्युटो बहुलम्
- नपुंसके भावे क्तः, ल्युट् c
- ईषद्दुःसुषु कृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषु खल्
- समानकर्तृकेषु तुमुन् a
- कालसमयवेलासु तुमुन्
- समानकर्तृकयोः पूर्वकाले
- आभीक्ष्ये णमुल् च

OUTCOME: Students will be able to do krit-prakriya given a dhatu and frequently used pratyaya.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 5**अभ्यासः****5hrs**

- सुबुत्पत्तिः

- कृदन्तस्त्रीप्रत्ययोत्पत्तिः
- रघुवंशे कृदन्तानां अभ्यासः

OUTCOME: Students will be able add stree-pratyaya to pratipadika. They will be able to identify kridantas from kavya like Raghuvamsham.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections, Raghuvamsham

SOURCE TEXTS

- 1.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भाग ४ गोपाल शास्त्री, वासुदेव दिक्षित, चौखाम्बा संस्कृत सीरीस् वाराणसी - १
- 2.अष्टाध्यायी सहजबोधः पुष्पा दिक्षित् प्रतिभा प्रकाशन नई दिल्ली
- 3.Ashtadhyayi.com : <https://ashtadhyayi.com>
- 4.Laghu Siddhanta Kaumudi Bhaimi Vyakhya Part 3
- 5.कृदन्तरूपनन्दिनी - जनार्दन हेगडे - संस्कृतभारती, बेङ्गलूरु

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Ashtadhyayi order and Poushpi prakriya. Also reference to siddhanta kaumudi and Baalamanorama

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Classtest	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

महाभाष्यम् – (३ -४ आह्निके)

MA - 2nd Sem (2021-2022)

Course Category : Core
[Semester -II]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 5

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

“वादे वादे जायते तत्त्वबोधः” इत्येतदनुसारं पाणिनीयसूत्राणां अर्थपरिचयार्थं महाभाष्यस्य अध्ययनं अवश्यं कर्तव्यम् । तत्र पूर्वपक्ष-सिद्धान्तोपस्थापनद्वारा सूत्रार्थाः सुष्ठुरीत्या निरूपिताः । तस्मादेव हेतोः महाभाष्यस्य तृतीय-चतुर्थाह्निके अध्ययनार्थमत्र वर्गे संस्थापिते । द्वयोः आह्निकयोर्मध्ये १० सूत्राणि भाष्यकारैः व्याख्यातानि । वृद्धि-गुणसंज्ञाविधायकानि सूत्राणि, इग्रहणपरिभाषा, तस्याः निषेधाः, संयोग-अनुनासिक-सवर्णसंज्ञाविधायकानि सूत्राणि, सवर्णसंज्ञानिषेधबोधकं सूत्रम् तयोराह्निकयोरन्तर्भवति ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- वृद्धि-गुणसंज्ञयोः परिचयः, तस्याः संज्ञायाः प्रयोजनम् ।
- संयोग-सवर्ण-अनुनासिकसंज्ञा विधायकानां सूत्राणां परिचयः, तेषां संज्ञानां प्रयोजनम् ।
- निषेधकथनपूर्वकं इग्रहणपरिभाषायाः अर्थज्ञानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- वृद्ध्यादिसंज्ञानां परिचयं प्राप्स्यति ।
- इक् ग्रहणपरिभाषायाः स्वरूपमध्यवस्यति ।
- व्याकरणशास्त्रीय-संज्ञानां केषाञ्चित् संपूर्णतया ससूत्रमवबोधः ।

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, पाणिनीयसूत्राणां, वार्त्तिकाणां परिचयः, सिद्धान्तकौमुद्याः परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम् ।

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1 वृद्धिरादैच् सूत्रविचारः 10hrs

- वृद्धिरादैच् इत्यत्र कुत्वं कस्मान्न भवतीति विचारः ।
- तद्भावित/अतद्भावितपक्षयोः कः पक्षः न्याय्यः?
- संज्ञाधिकारः कर्तव्यो वा/ न वेति विचारः ।
- वृद्धिरादैच् इत्यत्र प्रत्येकग्रहणं कर्तव्यो वा/ नवेति विचारः ।
- सूत्रेऽस्मिन् अन्योन्याश्रयदोषाशङ्का/तत्परिहारोपायश्च ।
- आत् इत्यत्र तपरकरणं किमर्थमिति विचारः ।

OUTCOME: सप्रकरणं वृद्धिरादैच् इति सूत्रार्थविषयं ज्ञास्यति । तेन सह संज्ञा-संज्ञिभावस्य स्पष्टरीत्या ज्ञानमपि प्राप्स्यति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 2 इक् ग्रहणपरिभाषा-तस्याः निषेधाश्च । 10hrs

- इको गुणवृद्धी इति सूत्र विमर्शः ।
- न धातुलोप आर्धधातुके इति सूत्रविचारः ।
- छिति च इति सूत्रविमर्शः ।
- दिधीवेवीटाम् इति सूत्रविचारः ।
- अभ्यासः

OUTCOME: इग्रहणपरिभाषायाः स्पष्टं ज्ञानं, तस्याः निषेधाश्च ज्ञायन्ते ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 3 संयोगसंज्ञा-अनुनासिकसंज्ञा 8hrs

- हलोऽनन्तराः संयोगः इति सूत्रविचारः ।
- संयोगसंज्ञा द्वयोः हल्वर्णयोः वा/अथवा बहूनां वेति विचारः ।
- मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः इति सूत्रविमर्शः ।
- मुखग्रहणप्रत्याख्यानरीतिः ।

OUTCOME : संयोगसंज्ञा-अनुनासिकसंज्ञा विधायकयोः सूत्रयोः स्पष्टं ज्ञानम् ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 4 सवर्णसंज्ञासूत्रम् – नाज्झलौ इति तन्ननिषेधसूत्रविचारश्च

6hrs 12hrs

- तुल्यास्यप्रयत्नं सर्वणम् इति सूत्रविचारः ।
- तुल्यास्यप्रयत्नं इत्यत्र चतुर्धा विग्रहविचारः ।
- सूत्रस्य दलकृत्यविचारः ।
- ऋ-लृवर्णयोर्मिथः सावर्ण्यं वाच्यम् इति वार्तिकविमर्शः ।
- नाज्झलौ इति सूत्रविचारः ।

OUTCOME: सवर्णसंज्ञासूत्रम् – नाज्झलौ इति तन्ननिषेधसूत्रविचारश्च सम्यक् ज्ञातः भवति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

TUTORIAL

अभ्यासः

6hrs

- अधीतानां सूत्राणां अर्थस्य पुनरावर्तनम् ।
- प्रत्येकस्मिन् सूत्रे प्रकरणशः विषयविभागः ।
- प्रत्येकस्मिन् सूत्रे कः सिद्धान्तः उपस्थापितः इति विमर्शः ।

OUTCOME: The student gets a thorough introduction to the Sutras advocated here. He also knows the benefits of Sutras.

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

SOURCE TEXTS

1. पतञ्जलिविरचितं व्याकरण-महाभाष्यम् (भाष्यपरदीपोद्योत-समुल्लसितम्) संशोधकः श्रीभार्गव शास्त्री जोशी, चौखाम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान
2. व्याकरणमहाभाष्यम्, ज्योत्स्नासमुद्भासितम् – डा हरिनारायण तिवारि – राष्ट्रिय संस्कृत संस्थानम् – नवदेहली

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Mahabhashyam order. Also reference to its comentries Pradeepa and Udyota..

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

महाभाष्यम् – (५-६ आह्निके)

MA - 3rd Sem (2022)

Course Category : Core
[Semester -III]

Schedule of offering -

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 5

Course code =

Faculty - Dr Archana Karanth P. R.

1. भूमिका :

“वादे वादे जायते तत्त्वबोधः” इत्येतदनुसारं पाणिनीयसूत्राणां अर्थपरिचयार्थं महाभाष्यस्य अध्ययनं अवश्यं कर्तव्यम् । तत्र पूर्वपक्ष-सिद्धान्तोपस्थापनद्वारा सूत्रार्थाः सुष्ठुरीत्या निरूपिताः । तस्मादेव हेतोः महाभाष्यस्य पञ्च-षष्ठाह्निके अध्ययनार्थमत्र वर्गे संस्थापिते । द्वयोः आह्निकयोर्मध्ये २९ सूत्राणि भाष्यकारैः व्याख्यातानि । प्रगृह्य-घु-घ-निष्ठा-षट्-सर्वनाम -अव्यय-सर्वनामस्थान-विभाषा सांज्ञा विधायकानि सूत्राणि तत्रान्तर्भवन्ति ।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- प्रगृह्यसंज्ञा विधायकानां सूत्राणां परिचयः, तस्याः संज्ञायाः प्रयोजनम् ।
- घु-घ-निष्ठासंज्ञा- विधायकानां सूत्राणां परिचयः, तस्याः संज्ञायाः प्रयोजनम् ।
- सर्वनाम-अव्ययसंज्ञयोः ससूत्रं परिचयः ।
- सर्वनामस्थान-विभाषासंज्ञाविधायकानां सूत्राणां व्याख्यानम् ।

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः एतेषु विषयेषु पटुर्भवति -

- प्रगृह्यसंज्ञा कुत्र कुत्र भवतीति स्पष्टं ज्ञास्यति ।
- सर्वनामप्रकरणस्य संपूर्णं विज्ञानम् ।
- व्याकरणशास्त्रीय-संज्ञानां केषाञ्चित् संपूर्णतया ससूत्रमवबोधः ।

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिपरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, पाणिनीयसूत्राणां, वार्त्तिकाणां परिचयः, सिद्धान्तकौमुद्याः परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम् ।

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1 10hrs

प्रगृह्यसंज्ञा संज्ञा-प्रकरणम्

- ईदूदेत् इति सूत्रविचारः ।
- अदसो मात् इति सूत्रार्थविचारः ।
- निपात एकाजनाङ् इति सूत्रार्थविचारः ।
- उञः – ऊँ इति सूत्रयोः योगविभागविषयः ।
- ईदूतौ च सप्तम्यर्थे इति सूत्रविमर्शः ।

OUTCOME: प्रगृह्यसंज्ञा कुत्र कुत्रस्थले भवतीति संपूर्णतया ज्ञास्यति । तस्य प्रयोजनञ्च विज्ञास्यति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 2

घु- घ- षट्-निष्ठा संज्ञानां परिचयः

10hrs

- दाधाघ्वदाप् इति सूत्रविचारः ।
- तरप्तमपौ घः इति सूत्रविचारः ।
- बहुगणवतुडति संख्या, डति च, षणान्ता षट् इत्येतेषां सूत्राणां विमर्शः ।
- क्तक्तवतू निष्ठा इति सूत्रविचारः ।
- अभ्यासः

OUTCOME: घु- घ- षट्-निष्ठा संज्ञानां सामस्त्येन ससूत्रं परिचयं प्राप्नोति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 3

सर्वनामप्रकरणम्

8hrs

- सर्वादीनि सर्वनामानि इति सूत्रविचारः ।
- विभाषा दिक्समासे इति सूत्रे दलकृत्यविचारः ।
- न बहुव्रीहौ इति सर्वनामनिषेध- सूत्रविचारः ।
- द्वन्द्वे सर्वनामसंज्ञा ।
- सर्वनामसंज्ञा- उपसंख्यानसूत्राणि ।

OUTCOME : सर्वनामसंज्ञकाः शब्दाः के इति सुस्पष्टतया ज्ञानम्, तेषां शब्दानां प्रक्रियाविज्ञानं च जायते ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

MODULE 4 अव्यय-सर्वनामस्थान-विभाषा संज्ञानां परिचयः

12hrs

6hrs

- तद्धितश्चासर्वविभक्तिः, कृन्मेजनतः इत्यनयोः विमर्शः ।
- सन्निपातपरिभाषायाः निरूपणम् ।
- शि सर्वनामस्थानम्- सुडनपुंसकस्य इत्येतयोः विमर्शः ।
- न वेति विभाषा इति सूत्रार्थविमर्शः ।

OUTCOME: अव्ययसंज्ञा केषाम्, सर्वनामस्थानसंज्ञा केषाम्, विभाषा संज्ञा केषाञ्च भवति, तेषां समेषामपि संज्ञानां उपयोगः कः इति विस्तरेण ज्ञातुं प्रभवति ।

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

TUTORIAL

अभ्यासः

6hrs

- अधीतानां सूत्राणां अर्थस्य पुनरावर्तनम् ।
- प्रत्येकस्मिन् सूत्रे प्रकरणशः विषयविभागः ।
- प्रत्येकस्मिन् सूत्रे कः सिद्धान्तः उपस्थापितः इति विमर्शः ।

OUTCOME: The student gets a thorough introduction to the Sutras advocated here. He also knows the benefits of Sutras.

Essential reading: Selected Mahabhashyam parts, Lectures in E.PG Pathashala, Notes in same Epg Pathashala app.

SOURCE TEXTS

1. पतञ्जलिविरचितं व्याकरण-महाभाष्यम् (भाष्यपरदीपोद्योत-समुल्लसितम्) संशोधकः श्रीभार्गव शास्त्री जोशी, चौखाम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान
2. व्याकरणमहाभाष्यम्, ज्योत्स्नासमुद्रासितम् – डा हरिनारायण तिवारि – राष्ट्रिय संस्कृत संस्थानम् – नवदेहली

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Mahabhashyam order. Also reference to its comentries Pradeepa and Udyota..

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

सुबन्तप्रक्रिया

MA (Vyakaranam) - 2nd Sem 2021-22(21-23 Batch)

Course Category : Core

Schedule of offering - [Semester -II]

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4

Course code =

Faculty - Dr Swati Basapur

1. Introduction :

"तिङ्सुबन्तचयो वाक्यम्" । संस्कृतवाङ्मये सुबन्ताः अतिशयेन वर्तन्ते। प्रातिपदिकैः सह सुप् प्रत्ययानां योजनेन सुबन्तानां निष्पत्तिः भवति। अस्याः प्रक्रियाया बोधनमेव "सुबन्तप्रक्रिया" इत्येतस्याः पत्रिकायाः विषयः।

2.Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यः

- प्रातिपदिकसंज्ञासूत्राणां ज्ञानम्
- सुबन्तप्रक्रियाविषये आवश्यकसंज्ञापरिभाषाणां ज्ञानम्
- पाणिनीयपद्धत्या प्रातिपदिक-सुप्रत्यययोः संयोजनम्
- काव्यपठनप्रसङ्गे सुबन्तानां अभिज्ञानं विश्लेषणञ्च

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः अधोलिखितानि कार्याणि कर्तुं शक्नोति।

- सुबन्तप्रक्रियायाः प्राक् प्रातिपदिकस्य सञ्जीकरणम्
- प्रातिपदिक-सुप् प्रत्ययसंयोजनप्रक्रिया
- रघुवंशे प्रथम-द्वितीयाध्याये विद्यमानानां सुबन्तानां अभिज्ञानम्

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिपरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, माहेश्वरसूत्राणि, प्रत्याहाराणां परिचयः, इत्संज्ञा सूत्राणां परिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	सुबन्तप्रक्रियायाः प्राथमिकसिद्धान्ताः	10hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ प्रातिपदिकसंज्ञासूत्राणां ज्ञानम्▪ सुबन्तप्रक्रियाविषये आवश्यकसंज्ञापरिभाषाणां ज्ञानम्▪ देव शब्दस्य प्रक्रिया▪ राम शब्दस्य प्रक्रिया, णत्वम्▪ सर्वनामप्रक्रिया	

OUTCOME: Students can prepare pratipadikas from words for further processing.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by Neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 2	अकारान्ताः, आकारान्ताः शब्दाः	10hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ भ-संज्ञा, पदसंज्ञा, सर्वनामस्थानसंज्ञा▪ विश्वपा, हाहा शब्दयोः प्रक्रिया▪ निर्जर, पाद, दन्त, मास, यूष शब्दानां प्रक्रिया▪ अभ्यासः	

OUTCOME: Students will be able to do अकारान्त- आकारान्त-prakriya given a pratipadikam.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 3	इकारान्ताः, ईकारान्ताः शब्दाः	12 hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ घि - संज्ञा, नदि - संज्ञा प्रक्रिया▪ हरि, सखि, सुसखि, त्रि शब्दानां प्रक्रिया▪ औडुलोमि, वातप्रमी, बहुश्रेयसी, प्रधीः शब्दाः▪ उन्नी, नी, अतिलक्ष्मी, कुमारी, शम्भु - शब्दाः	

OUTCOME: Students will be able to do इकारान्त- ईकारान्त - prakriya given a pratipadikam.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4	स्त्रीलिङ्ग - नपुंसकलिङ्ग - शब्दाः	8hrs
	<ul style="list-style-type: none">• रमा, अम्बा, नासिका, निशा,• क्रोष्ट, स्वसृ• ज्ञान, श्रीपा, वारि, दधि	

- अभ्यासः

OUTCOME: Students will be able to do स्त्रीलिङ्गशब्द - prakriya given a pratipadika.

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, Lectures by neelesh bodus, Pushpa Dixit book selections

MODULE 4

हलन्तशब्दाः

8hrs

- राजन्
- गिर्
- अभ्यासः

OUTCOME: Students will be able to prakriya for Subantas given अजन्त/हलन्त given a प्रातिपदिकम्

Essential reading: Selected siddhantkaumudi parts, ePG Pathashala lectures

SOURCE TEXTS

- 1.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भाग १ गोपाल शास्त्री, वासुदेव दिक्षित, चौखाम्बा संस्कृत सीरीस् वाराणसी - १
- 2.Ashtadhyayi.com : <https://ashtadhyayi.com>
- 4.Laghu Siddhanta Kaumudi Bhaimi Vyakhya Part 3

PEDAGOGY :

The primary methods used in this course will be PPT presentations based on Ashtadhyayi order with the help from Siddhanta Kaumudi with balamanorama

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Classtest	10 marks
End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks

वाक्यपदीयम् - साधनसमुद्देशः

MA Vyakaranam - II Sem 22-23(21-23 Batch)

Course Category : Core

Schedule of offering - [Semester -II]

Course Credit Structure - [4]

- Lecture - 4 hrs
- Tutorial - 1

Contact hours per week = 4 + 1

Course code =

Faculty - Prof. Shivani V.

1. भूमिका :

वाक्यपदीयं - वाक्यञ्च पदञ्च तदधिकृत्य प्रणीतम् । तेनाऽस्मिन् वाक्यं पदञ्च विवेचिते स्तः । वाक्यपदीयस्य कर्ता भर्तृहरिः स्मृतः । वाक्यपदीये त्रीणि काण्डानि सन्ति । तत्र प्रथमं ब्रह्मकाण्डम् । द्वितीयं वाक्यकाण्डम् । तृतीयञ्च पदकाण्डम् । अस्मिन् पाठ्यक्रमे पदकाण्डे साधनसमुद्देशः अध्ययनाय स्वीकृतः।

2. Objectives:

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यम् -

- साधनसमुद्देशस्य भूमिका
- कारकशक्तिनिरूपणम्
- इतरदार्शनिकानां मतम्
- वैयाकरणानां मतनिरूपणम्
- कर्तृ/कर्म/करण/सम्प्रदान/अपादान/अधिकरणकारकाणां निरूपणम्
- सम्बन्ध/कारकषष्ठीनिरूपणम्

3. Learning Outcome

अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोत्तरं छात्रः कारकविषये

- भर्तृहरेः ग्रन्थशैल्याः ज्ञानं प्राप्नोति
- साधनानां निरूपणविषये पारङ्गतः भवति।
- व्याकरणस्य दार्शनिकांशानां ज्ञानं प्राप्नोति।

4. Pre-requisites

देवनागरि-लिपिरिचयः, व्याकरणस्य लघुपरिचयः, सरल-संस्कृतस्य अवगमनम्, अष्टाध्यायीसूत्राणां ज्ञानम्

5. Modulewise Topics:

The suggested structure is as follows:

MODULE 1	कारकनिरूपणम्	10hrs
	<ul style="list-style-type: none">▪ १-४४ श्लोकाः▪ साधनशक्तिनिरूपणम्▪ साधनं नाम किम्?	

OUTCOME: Bhartruharis take on Karaka, opinion of other philosophies will be understood by students.

Essential reading: Vakyapadiya Bhartrhari Part 3 Vol 2 Pada kanda (Bhu Dravya Guna Dik Sadhana Kriya Purusa Sankhya Linga) Raghunath Sharma 1997

Vakyapadiya Of Sri Bhartrhari - Prof. K.V. Abhyankar

MODULE 2	कर्मकारकम्	10hrs
	<ul style="list-style-type: none">• ४५-८९ श्लोकाः• कर्मकारकम्• कर्मभेदाः• उदाहरणविश्लेषणम्	

OUTCOME: Deeper understanding of types of Karmakaraka and its usages is learnt by student.

Essential reading: Vakyapadiya Bhartrhari Part 3 Vol 2 Pada kanda (Bhu Dravya Guna Dik Sadhana Kriya Purusa Sankhya Linga) Raghunath Sharma 1997

Vakyapadiya Of Sri Bhartrhari - Prof. K.V. Abhyankar

MODULE 3	करण/ हेतुलक्षणम्
8hrs	

- ९०-१२८ श्लोकाः
- करणं नाम किम्?
- हेतुनिरूपणम्
- हेतुलक्षणानि

OUTCOME: Deeper understanding of types of karanakaraka and its usages is learnt by student.

Essential reading: Vakyapadiya Bhartrhari Part 3 Vol 2 Pada kanda (Bhu Dravya Guna Dik Sadhana Kriya Purusa Sankhya Linga) Raghunath Sharma 1997

Vakyapadiya Of Sri Bhartrhari - Prof. K.V. Abhyankar

MODULE 4**सम्प्रदान-अपादानकारकम्****6hrs**

- १२९-१४८ स्लोकाः
- सम्प्रदानसाधनस्य निरूपणम्
- उदाहरणविश्लेषणम्
- अपादानकारकस्य निरूपणम्
- उदाहरणविश्लेषणम्

OUTCOME: Deeper understanding of types of sampradana - apadana-karaka and its usages is learnt by student.

Essential reading: Vakyapadiya Bhartrhari Part 3 Vol 2 Pada kanda (Bhu Dravya Guna Dik Sadhana Kriya Purusa Sankhya Linga) Raghunath Sharma 1997

Vakyapadiya Of Sri Bhartrhari - Prof. K.V. Abhyankar

MODULE 4**अधिकरणकारकम् - शेषसाधनप्रकरणम्****6hrs**

- १४९-१६८ श्लोकाः
- अधिकरणकारकनिरूपणम्
- उदाहरणविश्लेषणम्
- शेषप्रकरणम्

OUTCOME: Deeper understanding of types of adhikarana-karaka and its usages is learnt by student.

Essential reading: Vakyapadiya Bhartrhari Part 3 Vol 2 Pada kanda (Bhu Dravya Guna Dik Sadhana Kriya Purusa Sankhya Linga) Raghunath Sharma 1997

Vakyapadiya Of Sri Bhartrhari - Prof. K.V. Abhyankar.

SOURCE TEXTS Vakyapadiya Bhartrhari Part 3 Vol 2 Pada kanda (Bhu Dravya Guna Dik Sadhana Kriya Purusa Sankhya Linga) Raghunath Sharma 1997

Vakyapadiya Of Sri Bhartrhari - Prof. K.V. Abhyankar

PEDAGOGY :

In class review questions, discussions, homework assignments, Seminars

Evaluation Pattern - Continuous - Assessment

Assignment	10 marks
Seminars	10 marks
Attendance/Interaction	10 marks

End of Semester written exam	70 marks
Total	100 marks